

Inger Hedeager (Aagesen)s

barndoms og ungdoms-

erindringer fra 1938

Erindringer

Ophav:

Min far Ejlar Egil Aagesen var landmandssøn født i 1907 i Hørup. Hans far Karl Oskar Aron Aagesen havde købt Kolleruplund, men var selv invalid, så far var karl på gården, indtil han ved sit giftermål med min mor overtog gården. Mine bedsteforældre Inger Johanne Kirstine og Karl Oskar Aron Aagesen samt oldefar Svante Åkeson flyttede da til et lille hus i Vindelev, og min faster Inga blev boende på Kolleruplund, til hun gik ud af Hygum skole.

Far blev selv uddannet ved landbruget og havde flere pladser på forskellige gårde, var på Uldum Højskole og på Ladelund Landbrugsskole før han blev selvstændig landmand.

Min mor Karen Hedeager Aagesen var uddannet til at være landmandskone, havde haft flere pladser i huset på forskellige gårde samt på Baldersbæk et feriested for velhavende københavnere, en oplevelse hun benyttede enhver anledning til at fortælle om. Hun havde været på Ollerup Folkehøjskole og havde været på tilskærerkursus, hvor hun havde lært at sy.

Mine forældre blev gift i 1934 og bosatte sig på Kolleruplund. Til gården hørte der 24 tdr. land. Lige nok til, at den kunne kaldes en gård og ikke et husmandssted. Det var meget vigtigt for min far, at han var gårdejer og at jeg var gårdmandsdatter.

Far og mor fik deres første barn i 1936. En søn der blev døbt Knud Oskar Hedeager Aagesen. Min bedstefar var netop død og far og mor havde lovet ham, at hvis det blev en søn, skulle han hedde Oskar efter ham.

Jeg blev født den 11. april i 1938 en sen aftenstund ved lys fra en petroleumslampe. Knud lå i sin seng og fulgte med i begivenheden og berettede bagefter, at han havde fået en lillesøster ud af mors ben. Mens man ventede på min ankomst udnyttede mor, far og jordemoderen ventetiden med kortspil.

Jeg blev døbt Inger Hedeager Aagesen.

Jeg voksede op under meget trygge forhold, der var altid nogen hjemme, der var altid noget at give sig til, og jeg var aldrig i tvivl om, at mine forældre holdt af mig, selv om både Knud og jeg fik en streng opdragelse.

Kolleruplund lå langt fra alfarvej, langt fra naboer, skole og forretninger og der var ingen børn i nærheden.

Til at hjælpe sig på gården havde far altid en karl og mor altid en pige. Karlen hjalp til i mark og stald og pigen i hus og have samt ved landbruget, når det var nødvendigt, f.eks. i høstens tid og når der skulle tærskes korn.

Karlen havde et værelse på loftet i hestetalds-bygningen. Der var ingen varme og der var kun en seng, et bord og en stol samt det skab, han selv havde med. Der var trægulv og lige nedenunder var vores wc. så han har tydeligt kunnet både lugte og høre, hvad der foregik. Når det var mørkt, turde jeg ikke selv gå der ud, så Knud skulle følge mig, hvad der ikke altid passede ham. Han havde en lommelygte med, og på en eller måde tabte han hætten, der beskyttede pæren ned i spanden. Der opstod en ”ordveksling” om skyld, men ingen af os kunne få os selv til at fiske den. Efter flere år kommer far hjem fra marken med hætten, den havde været kørt med ud som gødning og nu blev så sat på lommelygten igen.

Pigen havde værelse også uden varme, men på loftet i stuehuset. Det har ikke været særligt spændende, at være ansat hos os, men sikkert ikke meget anderledes end på andre gårde.

Om aftenen sad de begge i stuen eller køkkenet sammen med familien og jeg husker især vores karle var flinke til at spille spil med Knud og mig. Hvad skulle de ellers lave, der var ingen TV og der blev ikke hørt radio. Pigen strikkede som regel, vist nok ikke for mor.

Jeg husker nogle af de unge piger som ikke særlig kløgtige. En af dem havde aldrig rørt en telefon. Mor mente hun skulle lære det og bad hende om selv at bestille tid hos damefrisøren. Hun løftede røret og sagde, at hun skulle have vasket hår, farvel. Den eneste hun fik forbindelse med var centralborddamen som senere ringede op og spurgte, hvad meningen var.

Centralborddamen styrede hele sognets telefontrafik og vidste besked om, hvem der snakkede med hvem og om hvad.

Kolleruplund

Var en firelænget gård, et stuehus, en stald til køer og grise en stald til heste, værksted og redskaber samt en lade med tærskéværk og kværn.

Stuehuset var meget spartansk indrettet. Der var centralvarme i stuerne og i soveværelset. Vandet blev manuelt pumpet op fra en brønd. Der blev indlagt elektricitet umiddelbart efter jeg blev født, der var ingen badeværelse, men der var telefon.

Maden blev lavet på et brændsels komfur i tunge jerngryder og brød og kager blev bagt i ovnen, hvor varmen blev reguleret af den mængde brændsel, man brugte.

Der var indrettet wc i gavlen af hestetalden. En spand med et bræt på og det blev benyttet af alle på gården og gamle telefonbøger var som regel eneste form for toiletpapir. I særlige tilfælde blev der brugt 00, toiletpapir der var tyndt og meget stift. Der var naturligvis ingen lys. Som nævnt boede karlen ovenover.

Hygiejne

Den daglige hygiejne blev foretaget i et vaskefad, jeg husker ikke, der blev gjort så meget ud af det og jeg mindes ingen daglig tandbørstning, hvilket også resulterede i mange huller i tænderne. En gang om ugen kom vi i bad. Det foregik i en sink balje som blev placeret midt på køkkengulvet. Vandet blev varmet i store terrakottafarvede kedler på komfuret. Jeg var som regel heldig at være den første, der kom i bad, men jeg mener vandet blev brugt af både min bror og min mor bagefter.

Min far tog også et ugentlig bad på samme måde, jeg mener også den unge pige fik en tur.

På et tidspunkt blev der sat en koldt vands bruser op i malkemaskine-rummet i kostalden bag ved køerne. Det var et stort fremskridt, så kunne man vaske sig i enerum. Træskoene satte man udenfor døren og så håbede man på, at køernes efterladenskaber ikke nåede så langt, mens man var i bad.

Opdragelse

Far og mor var enige om tre ting. Det ene var, at det bedste man kunne lære sine børn var at arbejde. Fra vi var helt små, lærte vi at tage del i gårdens pligter så godt vi kunne. Hvad skulle vi ellers lave, der var langt til naboer og meget langt til andre børn. Der var dog også tid til leg.

Det andet var, at børn ikke skulle tale, når de voksne talte, gerne ses, men ikke høres. Når der var gæster, fik vi lov at sige goddag til dem og så måtte vi gå ud af stuen. Folk i omegnen skulle have sagt, at vi ikke var opdragede, men dresserede.

Det tredje var, at man spiste den mad, der kom på bordet og spiste op, uden kommentarer. Man snakkede ikke ved bordet, man sad pænt, ingen albuer på bordet og man rejste sig først, når alle havde spist, man holdt rigtig ved ske og gaffel, dog lærte vi ikke at spise med kniv og gaffel. Et led i opdragelsen var, at prøve at spise, mens man havde en bog på hovedet og en under hver arm.

Husker en aften hvor menuen stod på stuvet hvidkål som Knud absolut ikke kunne lide. Han nægtede at spise det, der var øst op. Min kære bedstemor var på besøg og mens hun troede, at far ikke så det fjernede hun kålen fra Knuds tallerken, med det resultat, at Knud blev sendt i seng uden mad og bedstemor fik en ordentlig svada fra far.

Stalden

Stalden var et rart sted at være. Der var varmt. Vi havde ca. 10-12 køer, nogle kvier og kalve og seks svinestier med søer og smågrise. Bag køerne havde far hængt en gynge op og der tilbragte jeg meget tid. Jeg kunne følge med i alt det min far foretog sig, fra at muge, malke og fodre dyrene. Der var altid en hund og mange katte i stalden. Hunden (som den i Matador) hed Kvik, Smut eller Smutti afhængig af om det var en han- eller hunhund.

Som regel fik jeg lov at malke lidt mælk til kattene. Vi havde en gammel ko, nr. 3, den fandt sig i at blive håndmalket. Jeg havde en grøn metal kop til den slags og jeg drak gladelig af den varme mælk. På et tidspunkt fik køerne kalvekastning, en sygdom der bl.a. betød, at vi ikke måtte drikke rå mælk, det

var Knud og mig ikke glade for. Kogt mælk trak altid skind og det var ret ulækkert at få i glasset.

Køerne blev malket med malkemaskine, mælken blev siet ned i transportspande og kørt til mejeriet. Returspandene skulle vaskes grundigt i koldt vand, skrubbes med en børste og skylles før de blev vendt på hovedet klar til næste malkning. Det var et godt børnearbejde. Malkemaskinen blev med jævne mellemrum skilt ad og lagt i blød, så den kunne renses i alle kroge, et større arbejde, men man lærte da, hvordan den skulle skilles og samles. Mælk til husholdningen blev hentet i mælkespandene helst umiddelbart efter malkningen, før fløden havde lagt sig øverst i spandene, ellers ville det betyde lavere fedtprocent på mejeriet og dermed færre penge. Skulle vi bruge meget fløde, snød vi.

Når en ko skulle kælte eller en so have grise var jeg på pletten. Jeg elskede den slags. Husker engang vi måtte have fat i dyrlægen midt om natten til en ko der ikke kunne kælte. Jeg stod op og deltog i forestillingen. Der blev lagt reb om kalvens ben og alle mand hev kalven i land. Fars humør efter en fødsel afhang af, om det blev en kviekalv eller en tyrekalv. En kviekalv var værdifuld og en tyrekalv skulle bare på slagteriet hurtigst muligt og gav næsten ingen penge. Jeg håbede altid på en kviekalv, for så var far glad.

Grisefødsler var også spændende. Min opgave var at sætte en negl i navlesnoren, så den gik over, tage grisen fra soen, tørre den ren i halmen, lægge den til soens patter og holde øje med at soen ikke lagde sig på grisene, og så ellers vente på den næste gris. Fars humør var også afhængig af det antal grise, man fik hevet i land. Når soen havde fået sine grise, fik de tænderne klippet af. Det foregik ikke i stilhed, men jeg måtte altså overvære det.

Når grisene blev lidt større blev de kastreret, karlen holdt dem og far skar. Selvom grisen hylede, måtte jeg bare overvære det.

I hestestalden stod der to arbejdsheste, Claus og Musse. Desuden var der et lille rum, hvor der var plads til ænder eller høns. Der var ingen afløb i stalden så hestenes urin forsvandt gennem stengulvet og ned i jorden. Der lugtede altid meget af hest, men det husker jeg som en god lugt.

Bag ved hestene stod karlens vaskestativ og hans håndklæde hang på væggen. Det var hans muligheder for at blive vasket, så det var ikke så underligt, at han altid lugtede af sved og dyr. Han fik rent håndklæde en gang om ugen og det var den tynde slags.

Syge og døde dyr.

Døde grise var ikke usædvanligt, de blev smid ud på møddingen og rådne der. Med køer og heste var det noget andet. De blev kørt til Løsning og lavet til kød og benmel.

Køer kunne få trommesyge, hvis de havde spist for meget frisk græs i forårstiden. Deres mave blev tromme tyk og det eneste, der var at gøre, var at

stikke en kniv ind i tarmene, så luften kunne komme ud. Meget spændende at se på.

Heste kunne også blive syge. Forstoppelse kunne far som regel selv klare, jeg tror han gav dem en sammenkogt blanding af korn, noget der fremmede fordøjelsen. I høstens tid skulle vi altid låne en hest af naboen. Engang var en af de lånte heste så uheldig, at ramme sit hoved op i en vandhane ved vandtruget og det endte med at den måtte skydes. Heste må ikke ligge ned, når de er syge og denne hest måtte Falck hejse op i en sele. Alle voksne var alvorlige og vi fik at vide, at vi skulle gå ind sammen med mor og synge så højt vi kunne, så vi ikke kunne høre skuddet da den blev skudt. Jeg synes det var rigtig kedeligt. Ville gerne have overværet dramaet, men måtte nøjes med at se den døde hest på gårdspladsen, indtil den blev hentet og kørt til Løsning.

Døde hunde blev begravet, som regel af Knud og mig. Engang lavede Knud et skilt af træ hvorpå der stod. Sov sødt lille Kvik.

Katte havde vi altid mange af, det var nødvendigt for at holde musebestanden nede, men blev det for mange, var far altid hurtig til at finde nyfødte killinger og få dem druknet i dammen.

En gang havde Knud og mig ”fået” hver en killing, som vi fik gjort tamme. Min hed ”Tag musen fat” og Knuds hed ”Skarpeklo”. En dag kom far hjem fra marken med Knuds killing. Den havde været på musejagt og var blevet kørt ihjel af græsslåmaskinen. Ikke længe efter blev min killing dræbt i roehakkeren. En maskine der skar roer i stykker. Stor var vores sorg og begge blev begravet på en sober måde. Jeg husker ikke, at vi siden navngav katte.

Aktiviteter

I hestestaldsbygningen var der et værksted. Der brugte jeg meget tid. Der var en utrolig masse værktøj, store save, mejsler og høvle, en høvlbænk og slibesten og kunne man ikke finde på andet at lave, kunne man give sig til at banke bøjede søm ud med en hammer. Det var godt børnearbejde.

Laden var et stort rum hvor der stod et tærskværk og en kværn. Her blev korn negene lagt efter høst og blev så tærsket, når der var brug for korn og halm til dyrene. Kærnerne blev malet i kværnen, så dyrene lettere kunne fordøje det. Den dag der skulle tærskes, skulle alle mand i gang. Jeg husker det som rædselsfulde dage. Det var tungt arbejde at finde negene og smide dem tilrette på tærskbordet, hvor far stod og puttede dem i maskinen. Gik det ikke stærkt nok, eller vendte de forkert, blev han vred. Stod man i den anden ende af tærskværket, skulle man tage den løse halm fra og stakke det, det var også ret anstrengende. Heldigvis skete det ofte, at remmen til motoren sprang, så vidste man, der var pause i lang tid, indtil remmen blev samlet igen. Den dag de sidste neg blev tærsket, var der musejagt. Man blev altid meget beskidt af det job og det var ikke nogen selvfølge, at man kom i bad bagefter.

Fjerkræ

Vi havde et hønsehus og et kyllingehus. Kyllingerne fik vi som helt små og de blev placeret under en varmelampe, til de kunne klare sig selv. En gang kom jeg til at træde på en kylling, så den døde. Den slags blev man ikke populær på og jeg husker, jeg græd meget. Det blev meget tidligt vi børns arbejde at fodre høns og kyllinger, samle æg ind og gøre dem rene til salg. Hvis æggene var alt for beskidte fandt Knud på at lave dem til knækæg ved at slå forsigtigt på dem. Så blev de brugt til madlavning.

I hønsehuset var der rotter, så det var vigtigt at larme rigtig meget, når man åbnede døren og så håbe på, de forsvandt inden man skulle skovle korn op af en tønde.

Ræven kom ofte på besøg og ve` den der havde glemt at lukke hønsene ind om aftenen eller lukke hønselemmen. Far og karlen sad nogle gange på vagt om natten for at skyde ræven. Det lykkedes aldrig.

Om vinteren skulle vi slukke lys i hønsehuset ved sengetid, kontakten sad i kostalden og jeg var ikke stolt ved at udføre den opgave, men et nej blev ikke godtaget.

Hvert forår købte vi ande- eller gåseæg. En høne der var skruk blev lagt på æggene til de var udrugede. Med jævne mellemrum kom mor med en spand varmt vand og lagde æggene deri. Hvis æggene ikke bevægede sig vidste vi, at ællingen var død og ægget blev kasseret. Ja det var ofte det rene tilsæt.

Bier

Far havde nogle bistader i haven, det gjorde, at vi altid havde honning til eget forbrug og til salg, det blev en god byttevare under krigen. Bierne skulle vi holde os fra, men det skete, at vi i middagspausen drillede dem med en pind og så var det om at komme væk i en fart. WC-rummet var et godt gemmested, også hvis vi havde drillet en gase, så måtte vi stå der, til fjenden var forsvundet.

Haven

Der var to store haver, en prydhave med en stor plæne og mange buske og blomster og en køkkenhave med grøntsager, bær og frugter. Det var mor og den unge piges opgave at holde haverne rene for ukrudt. Det var tungt lerjord, så det var et meget tungt arbejde. Langs med hækkene og i baggården skulle der rives hver lørdag, så der så pænt ud, hvis der skulle komme gæster. Ligeledes blev fliserne langs med stuehuset skrubbet med en kost hver lørdag og der blev båret mange spande vand til den opgave.

Avlen fra haven samt mælk og kød gjorde, at vi omtrent var selvforsynende med mad. Der var ikke noget der hed fryser eller køleskab, men alt hvad der kunne forarbejdes blev henkogt, syltet eller saltet.

Havde vi ekstra mange bær, blev de plukket og sendt med rutebilen til Vesterport i Vejle til salg. Knud og jeg fik 5 ører for hver liter vi plukkede.

Økonomi

Penge var der aldrig mange af. Vi fik afregning fra mejeriet hver 14. dag. Man kunne altid se på far, om han var tilfreds med mælkeprocenten. På de bedste

dage kunne der falde en tiøre af til os. Når vi havde leveret svin til slagteriet, kom der også en afregning, det kunne også være gode dage. Visse ting til husholdningen skulle dog købes. Far kørte med hestevogn til brugsen og til møllen en gang i ugen og havde altid æg med til salg. Det hjalp lidt på regningen. Alt blev skrevet i en bog og når gælden blev for stor, skulle der betales. Disse dage var det dejligt at få lov at køre med, det skete, at der vankede en sukkerstang fra brugsuddeleren. På møllen lugtede der altid så godt af malet korn, vi fik kraftfoder med hjem til køer og grise.

Der kom en bil med brød en gang i ugen. Der blev som regel købt 2 kæmpestore rugbrød. Andet brød bagte vi selv. De købte brød skulle betales og ofte var der ingen penge at betale med. Bageren kom altid mens far og mor sov middagssøvn og det var ofte mig, der skulle spørge, om vi måtte vente med at betale til næste uge. Ugen efter forsøgte jeg altid at være totalt forsvundet, når bilen kom, jeg syntes det var meget flovt, når vi ikke kunne betale.

Der kom også en fiskemand, han kom på cykel og som regel hen under aften. De fisk der var tilbage, var ikke særlig friske, men sikkert meget billige.

Maden

Mor var meget dygtig til at lave mad. Selvom hun hverken havde køleskab eller fryser, var hun hver eneste dag i stand til at sætte god og rigelig mad på bordet til 6 mennesker.

Vi spiste altid varm mad kl. 11.30. Måltidet bestod af 2 retter, som regel en mælkegrød/vælling eller suppe til forret og en kødret til efterret.

Under krigen fik vi meget byggrød. Valsede bygkorn kogt i mælk og med sirup på, men vandgrød, kærnemælksgrød, fløjlsgrød eller sago suppe, hvidkålssuppe eller øllebrød var også tit på menuen. Om sommeren fik vi som regel frugtgrød (usødet, sukker var rationeret under krigen) eller koldskål.

Efterretten var ofte stegt flæsk med persillesovs. Min far kunne ikke lide, hvis flæsket var stegt for hårdt. Kyllingesteg eller kogt høne var favoritter. Det var en enkelt sag at fange og slagte høns og kyllinger og ret tidligt fik jeg lært at knække nakken på et fjerkræ, plukke den, svide den over en spritflamme, tømme den for indvolde og gøre den grydeklar. En ting jeg absolut ikke brød mig om var kogt flæsk, som hørte med til hvidkålssuppen. Det var meget fed flæsk og da vi blev lidt større, kaldte vi det nervøs flæsk. Det var udelukkende fedt, og det var ikke så let at styre over på sin tallerken.

I mit hjem spiste man som sagt det, der kom på bordet uden at kommentere den.

Rengøring.

Rengøring var en vigtig opgave ikke bare i mit hjem, men specielt i mit hjem. Hver dag blev hele huset gjort rent. Tørret støv, fejet, støvsuget og/eller vasket gulve. Komfuret blev slebet blankt, askeskuffen tømt og nyt brænde båret ind. Hver uge blev alle vinduer pudset både udvendig og indvendig, frynserne på gulvtæppet blev rettet, bryggersgulvet skrubbet og træsko og støvler blev vasket.

Når der blev redt senge, blev der lagt sengetæppe på og sengene blev strøget med et kosteskaf, så de var helt glatte, i tilfælde af, at der skulle komme nogen. Der kom aldrig nogen i soveværelset. Lørdag eftermiddag var der virkelig rent overalt ude og inde. En af far og mors venner kom af og til på uanmeldt besøg. Han stillede sig altid i en døråbning, med den ene hånd på øverste dørkarm. Mor fortalte, at det var den måde, han undersøgte, om det var en god eller dårlig husmor i huset. Mor blev betragtet som en god husmor og det måtte vi leve op til.

Krigen.

Lige før jeg blev to år begyndte 2. verdenskrig. Mor fortalte, at hun stod i haven med mig på armen, da flyene kom.

Det var meget begrænset, hvad vi mærkede til krigen. Da vi havde de fleste madvarer selv, sultede vi aldrig. Mange ting var rationerede, såsom sukker, mel, kaffe osv. Far kunne få ekstra sukker på grund af bierne, det kunne vi snyde lidt med til frugtgrød og kager, men vi spiste utrolig meget rabarbergrød med et tyndt strøg sukker på i krigsårene.

Tøj og sko var også rationeret. Det man kunne købe, var af en dårlig kvalitet, men enkelte forretninger havde gode varer på lager. Da kom honningen os til hjælp. Når mor handlede i Vejle og det kneb med at få det, hun bad om, sagde hun, at hun gerne ville bytte med honning, så kom de gode varer frem. Jeg fik ofte pæne kjoler på den konto. Mors sy kursus kom os til gode. Hun syede meget tøj til os af brugt tøj. Husker en kjole som hun syede til mig da jeg var 1 år den blev udvidet og forlænget og jeg brugte den, til jeg skulle i skole, den blev kun kaldt ” min etårskjole”. En anden kjole blev forøget med stof fra en faldskærm. En tredje kjole blev syet om af mors brudekjole til en flot sag, jeg brugte til afdansningsbal. Kjolen har jeg gemt.

Min bedstemor i Vindelev strikkede strømper til os alle, ofte af garn der kradsede, men der var ikke noget alternativ. Gamle strikkede bluser blev trævlet op, vasket og vundet på en garnvinde og strikket til andre bluser og strømper i striber og mønstre, så de blev ganske fine. Det var et stort arbejde og der var utallige knuder på garnet som man lærte at strikke sammen, så det næsten ikke kunne ses.

Husker engang, at vi fik garn fra min oldemor på Rabækgård, Hun havde selv spundet det af uld fra gårdens får. Det var meget vanskelig at strikke af, fordi det gik i stykker hele tiden, men jeg fik da strikket et par strømper til mig selv og de kradsede som bare pokker. Jeg tror Knud og jeg var nogle af de børn, der var bedst klædt i de år.

Under krigen havde vi altid en kuffert pakket med tøj til Knud og mig, klar til flugt. Der blev aldrig brug for den. Vores silo blev indrettet til beskyttelsesrum, den blev beklædt med halm, og der stod altid konservesdåser med mad. Den blev der heller aldrig brug for.

Vintrene først i fyrrene var meget hårde. Det var meget vanskeligt at skaffe brændsel, man kunne købe tørv, men de bestod mest af jord og svinede meget. Ofte fyrede vi med halm, som blev bundet sammen, så de passede til komfuret,

det svinede også meget og gav kun sparsom varme. En vinter bankede far sække op for vinduerne mod øst, det virkede meget uhyggeligt, men det gjorde det jo ud for sorte rullegardiner, som alle skulle bruge i de år og det holdt på varmen. En nat under krigen kom nogle tyske soldater marcherende gennem gården. Min bedstemor fra Vindelev var hos os og hun skræmte hele huset, hun troede de kom for at hente far, men han var ikke med i modstandsbevægelsen. Soldaterne var ude at lede efter materiale, der var kastet ud med faldskærm.

Slik var ikke noget vi kendte ret meget til, der var ikke meget at få købt og vi boede langt fra butikker. Om sommeren måtte vi spise alt det frugt vi orkede og et skivet æble på havregrynene var herligt. Et røræg var toppen. Vi rørte en æggeblomme med 4 teskefulde sukker og spiste det med stor nydelse. Det var før man vidste noget om salmonella. Husker at vi af og til havde ”Roskildesyge”

Slagtingen.

Flere gange om året slagtede vi en gris og altid en til jul. Slagteren Karl Østergård kom kl. 6 om morgenen. Da skulle gruekedlen med kogende vand være klar.

Jeg var også på pletten og var med i stalden for at hente grisen, jeg skulle holde den i halen, mens den ufrivillig blev drevet over gårdspladsen af far og karlen. Min opgave var også at røre i blodet, når grisen var stukket. Det var virkelig en af de vigtige opgaver, blodet måtte ikke størkne, det skulle bruges til blodpølse. En anden vigtig opgave var at rense tarmene. Når de var tømt for indhold og vendt med indersiden udad, skulle de renses med en halmvisk, det var et bundt halm, der blev bundet som et piskeris uden at nogle halmstrå var spidse, så de kunne rive tarmene i stykker. Tarmene kom i en spand med salt, så stod vi børn og rørte meget, meget længe og håbede på tarmene holdt til det.

Leverpostejnen skulle hakkes 7 gange i en manuel kødhakker, medisteren 3 gange, og endelig skulle blodpølserne koges i gruekedlen til sidst. Slagteren gik, når vi havde spist aftensmad og han fik altid en god smagsprøve med hjem.

Kødet lå i kælderens til dagen efter, så blev det saltet og lagt i et stort saltkar. Jeg holdt meget af at hjælpe far med den opgave.

Det der ikke kunne salttes, f.eks. medisterpølse blev henkogt, det var virkelig et stort arbejde at få kødet bearbejdet, så det kunne holde sig længst muligt.

Storvasken.

Vi vaskede storvask 1 gang i måneden. Der var tøj fra hele familien, fra den unge pige samt karlens sengetøj og håndklæder, men resten måtte han tage med sig hjem og få vasket der. Vi skiftede ikke tøj så tit, undertøj en gang i ugen og andet tøj kun, når det var beskidt. Trods det var der meget tøj på vaskedagen. Alt vandet blev manuelt pumpet op. Tøjet blev lagt i blød dagen før og selve vaskedagen startede kl. 6 om morgenen. Alt blev kogt i gruekedlen og løftet over i en manuel vaskemaskine som far som regel kom ind og trak. Det vaskede tøj blev kørt igennem en manuel vridemaskine før det blev hængt til tørre, om sommeren på lange snore i haven og om vinteren på loftet, der kunne det hænge

længe, før det var tørt. (Engang fik Knud sin tommeltot i klemme i vridemaskinen og har måttet leve sit liv med en deform finger. Der er sikkert blevet ringet til doktor Lomholdt i Jelling, men nogen form for behandling har han sikkert ikke kunnet yde.) Endelig skulle tøjet rulles og stryges, så der gik en uges tid med den opgave. Bedstemor fra Vindelev kom gerne bagefter for at hjælpe med at reparere tøj og stoppe strømper.

Bedsteforældre.

Mine bedsteforældre på min mors side boede i Grindsted. De havde samme opfattelse som mine forældre, at børn helst ikke skulle høres. De havde fået 9 børnebørn i en rap, så jeg tror de var lidt mættede af børn. Man skulle være stille og helst beskæftige sig med noget fornuftigt såsom at hjælpe i køkkenet og i haven. ”Grumme pige” gik bedstefar og gentog når man var i sving. Der blev læst meget i bibelen og bedt 3 gange om dagen. Morgenbønnen var lang, der blev læst op fra 2 bøger, den lille var den værste, det var lange tekster. Bagefter blev der bedt for hele den store familie. Om aftenen var bønnen også lang og det kunne knibe med at sidde stille. Bedstemors intensive bønner satte sit præg på mig, så jeg siden hen altid har bedt aftenbøn og bedt for familien om store og små ting i livet. Bedstemor sagde tit: ”Det er altid noget at sige tak for,” og det gav jeg hende ret i.

Knud og jeg var som regel på ferie sammen. Engang skulle vi cykle fra Grindsted til Rabækgård ved Ådum for at besøge oldemor. En strækning på ca. 40 km. Vi lånte voksne cykler af vore bedsteforældre, men vi kunne ikke nå sadlerne, så vi måtte stå op hele vejen. Det var før Ellen blev født så vi har vel været 7 og 9 år.

Min bedstemor i Vindelev var helt anderledes. Hun levede under meget beskedne kår, men hun havde så meget at give af. Hun elskede sine børnebørn, selvom hun havde mange af dem. Jeg følte jeg var hendes yndlingsbarn, det tror jeg alle hendes børnebørn følte. Hun besøgte os ofte, far hentede hende i hestevogn eller hun gik hele vejen. Jeg besøgte også tit hende, og min første cykeltur gik til hende og endte med, at jeg havnede i hendes hæk. Hun lærte mig at strikke og jeg strikkede sokker, før jeg kom i skole takket være hende. I starten var det vanskeligt at styre 5 pinde og engang smed jeg strikketøjet fra mig og sagde, at det fik jeg aldrig lært. Bedstemor sad helt stille uden at sige noget og så smed hun også sit strikketøj fra sig og vi grinede begge to mens vi samlede strikketøjet op og fortsatte. Når man besøgte hende, var der næsten ingen grænser for hvad man måtte. Vi fik rugbrødsadder med brun sukker, vi måtte spise med gaffel uden at holde rigtig på den og vi måtte snakke og grine, mens vi spiste. Dog måtte vi love, at vi ikke sladrede, når vi kom hjem. Husker engang fætter Niels Jørgen og jeg var på besøg samtidig og vi skulle sove i dobbeltseng sammen med bedstemor. Niels Jørgen havde en lommelygte med, så vi kunne læse under dynen. Vi måtte holde os vågne til bedstemor kom, det var en oplevelse at se hende klæde sig af. Der var så mange lag af tøj jeg

aldrig havde set, bl.a. (måske) en form for bh, der havde utallige knapper foran. Så stak vi næsen ovenfor dynen og lod som vi sov, men vi fulgte nøje med. Bedstemor boede i nærheden af Vindelev skole, så da vi begyndte i skolen, var det let at besøge hende. Vi gik forbi hendes vinduer, når vi havde gymnastiktime og hun sad i vinduet og vinkede til hele klassen. Jeg elskede hende meget og var ulykkelig, da hun døde, da jeg var 12 år.

Julen.

Julen var en travl tid. Der skulle slagtes gris, ænder eller gæs, bages 5-6 slags småkager, laves konfekt af kogte mosedede kartofler, (marcipan kunne man ikke få under krigen,) og alt sammen i store portioner.

Man kunne heller ikke købe risengryn under krigen, men mor havde hamstret, så hun havde risengryn til ris a la mande til juleaften i de fem år, krigen varede.

Juletræet stod i den pæne stue, blev pyntet af far og blev ikke set af os børn før juleaften efter opvasken.

Julegaverne var meget beskedne, det kunne være hjemmesyet tøj, Ferdinand og Troldepus. De gamle ”mostre” i København sendte gaver til Knud og mig. Det var som regel legesager. Jeg fik store påklædnings-dukke med folkedragter, puslespil og dukketeater. Vi var som regel i kirke, der var det en betingelse, at man sad musestille. Vi skulle gå de ca. 3 km.

Når far var færdig i stalden og vi havde spist, skulle vi over i laden med grød til nissen, som boede i halmen på loftet. I hele december måned havde far sin daglige snak med nissen om Knuds og min opførsel. Julegavernes størrelse ville afhænge af, hvad far og nissen blev enige om, vi havde fortjent at få. Et år nægtede Knud, at gå med i laden, han havde mistet sin barnetro om nisser. Jeg var rystet og havde meget ondt af Knud. Da vi andre fik julegaver, var der absolut ingen til Knud, men han nægtede stadig hårdnakket at overgive sig. Først længe efter gaveuddelingen var færdig, gik far ud og hentede et par nye ski til ham.

Juledag var vi altid i Bække hos min morbror Kristian. Vi skulle med rutebil til Vejle og derfra med en anden rutebil til Bække. Om aftenen skulle vi så samme vej tilbage og da kunne der være langt at gå op ad vejen til Kolleruplund. Min morbror havde en købmandsbutik i Bække. Han havde 7 børn, heraf 2 hold tvillinger så alle børnene var næsten jævnaldrende. Da den ældste var 3 år havde han 6 mindre søskende. Det var virkelig et kulturchok for Knud og mig at opleve. Jeg lærte, at man kunne komme godt fra at lyve, stjæle slik i butikken, gemme sig hvis der blev råbt efter en, snakke mens man spiste. Jeg så også, at man kunne få bank, hvis man var uartig.

Juletræsfest

Hvert år var vi til juletræsfest i Hygum forsamlingshus. Vi kørte i hestevogn eller kane, hvis der var sne. En gang væltede vi med kanen. Bedstemor var med og hun hylede vildt, da hun faldt ud.

Hestene blev opstaldet på Hygumgård ved faster Gerda og farbror Marinus, mens vi var til fest. Vi kom i god tid, så mor og faster Gerda gik i gang med at lave slangekrøller i mit hår. De sved mig ved ørene, men jeg tror, det blev flot. Som 6 åring mødte jeg Tove, som skulle blive min bedste veninde. Hun overtog Knuds rolle, at følge mig på wc. Det lå bag ved forsamlingshuset, der var meget mørkt og meget ulækkert og de store drenge stod og røg og sagde frække ord.

Danseskole,

Ja det var absolut nødvendigt, at vi fik lært at danse. Knud og jeg gik til danseskole i Hygum forsamlingshus fra vi var ganske små. Mor cyklede med os derop og frk. Kastbjerg underviste. Hvor må det have været besværligt at få os med den lange vej.

Skolen.

Da Knud begyndte at gå i skole, var der ikke nogen at lege med, mens han var væk, det har sikkert været et problem, for da jeg var fyldt 6 år, fik jeg nogle gange lov at gå med ham i skole. Der var kun 4 børn i Knuds klasse, så det har ikke været den store belastning med en ekstra elev. Det var virkelig spændende for mig at være med, jeg fik lov at skrive nogle bogstaver og tal. Engang fulgte vores hund Kvik med os i skole og den kom til at tisse i klasselokalet, så Knud blev sendt ud efter en spand vand og en klud.

Jeg havde store forventninger til skolen og begyndte 1. april det år jeg blev 7 år. Vi var 10 børn i 1. klasse. Vores lærerinde hed fru Christiansen. Hun var en person, man havde respekt for. Håret sat op i en knold, sorte briller og aldrig et smil på læben.

Hun var lærer for de første 3 årgange. 2 årgange var slået sammen, så reelt var der kun 4 klasser på skolen. Kun 1. klasse var alene. Lærer Lauridsen eller Thue som vi kaldte ham, tog sig af de sidste 4 klasser. Der var 2 skolestuer og med 2 lærere gav det sig selv, at der kun kunne være 2 klasser a 2 årgange på skolen samtidig. Om vinteren gik vi i skole hver anden dag fra kl. 8 til 16 og om sommeren hver dag formiddag eller eftermiddag.

Elevgrundlaget var meget forskelligt og det siger sig selv, at det var en vanskelig opgave at undervise 2 årgange og få alle med. Det lod sig ikke gøre og det resulterede i, at hverken de svageste eller de bedre begavede fik meget ud af undervisningen. Jeg oplevede min skoletid meget lidt inspirerende og som selvstudium.

I faget tegning fik vi udleveret vores tegnebøger som lå på skolen. Vi skulle tegne efter streger og hvis ikke det var ordentlig, kunne vi viske ud og tegne om til papiret gik i stykker. Ingen fri tegning, kun kritik. I håndarbejde skulle vi også følge normen. Vi skulle lære at slå masker op og strikke grydelapper i retstriking. Da jeg på forhånd kunne strikke strømper begyndte jeg bare, men ville gøre det lidt pænt, så jeg strikkede mønster i tern med 2 ret og 2 vrang. De andre løb frem og tilbage til lærerinden for at få hjælp og da jeg havde lavet det meste af en grydelap ville jeg vise mit strikkesæt frem. Fru Christiansen blev så

vred og bad mig straks om at gå ned og begynde forfra med retstriking. Jeg husker, at jeg var lige ved at tude og følte mig meget uretfærdig behandlet.

Når vores blyant trængte til at blive spidset, skulle vi op til fru Christiansen som skulle vurdere om det var nødvendigt. Vi skulle jo spare og blyanten blev brugt til sidste stump. Kun F.C. måtte spidse blyanter, så meget af undervisningstiden blev brugt på det.

I 3. klasse skulle vi skrive diktat med pen og blæk. Mange blækklatter blev det til og mange væltede blækhuse. Det var en vanskelig kunst, men kuglepennene kom først lige inden jeg sluttede i skolen.

Vi lærte mange salmevers. Havde altid vers for og alle blev hørt. Også Danmarkshistorie og Bibellhistorie var vigtige fag, som vi blev hørt i. Det kunne være dræbende, at høre på de andre, der ofte ikke kunne huske et ord. Regning bestod udelukkende af at tælle lange talrækker sammen eller trække dem fra, gange og dividere. Opgaverne skulle være opstillet i lige rækker og med streg under. I sidste klasse lærte vi lidt om cirkler, rektangler, radius og diameter, men det har været en vanskelig opgave at være lærer med så stor en spredning i niveauet og resultatet blev derefter. Dansk var mit yndlingsfag, jeg havde let ved at stave og formulere mig på skrift, hvilket har været mig til stor gavn.

I skolegården var der et gammeldags wc til pigerne med telefonbøger som papir. Der var et særskilt wc til F.C., men åben både foroven og forneden, så det var altid sjovt, hvis man var på wc sammen med hende, så var man helt stille og lyttede efter hendes prutter. Der var en pumpe i gården, men jeg husker bestemt ikke, den blev brugt til håndvask.

Da jeg var 12 år var mor syg i lange perioder. Var bl.a. indlagt i Århus. Jeg var meget bange for, at hun skulle dø og jeg bad inderligt om, at hun måtte blive rask. Hun blev 93, så mine bønner blev da hørt og jeg kunne have sparet mig mine bekymringer. Vi havde ingen ung pige, så eneste løsning var at tage mig ud af skolen i en periode.

Jeg skulle passe huset, lave mad til far, Knud, Ellen og daglejereren, vaske, stive og stryge og passe Ellen der var 4 år. Specielt Ellens kjoler skulle stives og da havde jeg fået at vide, at når man kunne lave stivelse af kartoffelmel, uden at det blev klumpet, så var man giftemoden. Det kunne jeg som 12 åring. Husker det ikke som urimeligt, men husker jeg havde meget travlt for middagsmaden, 2 retter, skulle stå på bordet kl. 11.30 som sædvanlig.

Efter en tid fandt far nok ud af, at det trak ud med mors sygdom og at det ikke kunne fortsætte sådan, så han fik fat en voksen pige, der kom 2 dage om ugen. Hun lavede mad til 2-3 dage, så jeg kun skulle varme det. I forvejen gik jeg jo kun i skole hver anden dag eller hver formiddag. Husker mor havde syet en hvid bluse til mig som pludselig blev væk. Lang tid senere fandt jeg den under noget gammelt tøj. Den var sveden af strygejernet. Husker jeg tænkte om pigen: hun kan ikke engang finde ud af at stryge.

En anden gang lå mor i sengen derhjemme. Ingen vidste hvad hun fejlede, men hun sov hele tiden. Jeg skulle lave mad og måtte vække hende, hvis jeg ikke

kunne finde ud af det. En dag skulle jeg varme nogle frikadeller, der havde stået i flueskabet, (et skab med net omkring) i kælderen. Da jeg så dem, var de hvide af langhåret mug. Jeg vækkede mor og spurgte, hvad jeg skulle gøre med dem. Der var kun daglejerer, Ellen og mig hjemme til middag. Jeg skulle skrælle al muggen af og varme dem i kogende vand. Det gjorde jeg. Da daglejerer kom ind, spurgte han hvad det, var jeg serverede. Jeg sagde at det var frikadeller. Jeg glemmer aldrig de øjne, han sendte mig, han sagde bare, at sådan plejede frikadeller ikke at se ud. Jeg var meget flov, og der blev ikke sagt mere under det måltid.

Mobning.

Ja den slags foregik også dengang. Børn fra mindre bemidlede hjem, dårligt begavede børn, uartige børn og bare børn der skulle drilles, blev det. For Tudemarie, som boede i en sølle ejendom tæt på Kolleruplund, må skolegangen have været et mareridt. Jeg husker hvordan moderen nærmest jagede hende af sted, som når man jager høns ind. Hun var ikke særlig godt begavet og blev drillet for bare at være der. I middagsfrikvarteret blev hun lukket inde i skolestuen og råbte højt: ”Vær-nå”. En dreng der hed Verner blev lukket ind til hende og ingen greb ind.

Knud blev kaldt: ” lille proprietær”. Han havde sikkert udskilt sig fra drengene, fordi han var bedre begavet. Når jeg skulle cykle hjem fra skole, der var 3 ½ km, blev jeg kørt i grøften af en flok drenge. Det hjalp ikke at sladre om den slags ting, jeg havde nok fortjent det. Knud prøvede at hjælpe mig, men han var jo i forvejen ikke særlig populær.

Veninder.

Vi var kun 5 piger i min årgang de fleste af mine skoleår, heraf et hold tvillinger. Min bedste veninde Astrid, var en af tvillingerne. Vi sad sammen i 7 år og var vist aldrig uvenner. Vi boede langt fra hinanden, men hendes bedsteforældre boede i nærheden af Kolleruplund. Jeg kom af og til på besøg hos hende, men det var ikke ofte, hun var med på Kolleruplund. Engang havde jeg, uden at få lov inviteret både hende og tvillingsøsteren samt en mindre søster hjem. Det var ikke så heldigt. Far blev meget vred og kommanderede rundt med mig til forskellige opgaver og mor fulgte godt op. De blev aldrig inviteret igen. Efterfølgende fortalte mor, at tvillingerne var ”uægte” børn. Jeg vidste for længst, at deres mor ikke var gift med deres rigtige far, det havde Astrid fortalt, men på den tid og i mine forældres øjne var det en skændsel. Jeg forstod ingenting. Børnene var jo glade for deres mors mand, de kaldte ham far og han var god ved dem. Det var rart at komme i deres hjem og jeg kunne lide pigerne. Astrid flyttede til Canada som 18 åring og jeg har haft kontakt med hende i alle årene.

Udflugter.

De store klasser var på skoleudflugt. Jeg husker vi sejlede til Munkebjerg og prøvede den rullende trappe. Vi var i Odense med bus. Mor mente jeg skulle

have min brune filthat og pæne frakke på. Jeg blev drillet meget, men turde ikke tage hatten af hele dagen. Vi fik et beskedent beløb med, sikkert et par kroner, men man kunne få en rund is til 10 ører, så 2 kroner kunne sagtens slå til, der var altid overskud.

Fødselsdage.

Det var en selvfølge, at alle holdt fødselsdag for klassens piger. Det år man gik i klasse med en yngre årgang, kom de med og næste år kom de ældre med, så det var mange hjem, man kom ind i. Store stuehuse på gårdene og små rønner hvor der næsten ikke var plads til os, men vi nød det meget. Nogle steder måtte vi lege i sengene i soveværelset. Det fortalte jeg hjemme og blev bedt om at holde mig fra den slags, men det var ikke så let, når man skulle lege far og mor og børn.

1945.

4. maj 1945 blev der fred i Danmark. Vi var som sædvanlig kommet i seng, men hørte pludselig jubel i køkkenet, noget der ikke var almindeligt i mit hjem. Mor kom ind og råbte, at der var blevet fred og vi fik lov at komme op igen. Jeg var 7 år og forstod vel næppe hvad det betød, men det var dejligt at opleve de voksnes glæde.

Efter krigen var der stadig rationering på mange varer og ting som tyggegummi, og udenlandsk frugt kendte vi ikke. Min faster Inga var sygeplejerske og medlem af Venstres ungdom. Hun var på en rejse med VU til Frankrig umiddelbart efter krigen og hun kom hjem med bananer. Knud og jeg fik lov at dele en og fik så hver en som vi kunne tage med i skole. Jeg viste stolt min banan frem, men kunne ikke nænne at spise den, så den lå og rådne i min skoletaske.

Lillesøster.

Far og mor havde lovet os, at når der blev fred, måtte vi få en lillesøster eller lillebror, noget vi havde plaget for meget længe, men i mit hjem fik man ikke børn, når der var krig. Det forstod jeg ikke, for det gjorde man i mange andre hjem, men løftet blev indfriet og den 19. august 1946 fik vi en lillesøster.

Knud og jeg havde fået at vide, at der var en glædelig begivenhed på vej og vi glædede os meget. Præget af krigen og af alle bønnerne hos mine bedsteforældre i Grindsted var jeg alligevel lidt utryg ved, at der skulle komme et barn. Jeg kunne ikke forstå, hvordan der skulle blive plads til bleer i den kuffert, der stor pakket under krigen og jeg bad hver aften om, at der ikke måtte blive krig igen, når barnet blev født.

Faster Inga som var sygeplejerske kom og boede hos os i god tid. Meget tidligt om morgenen den 19. august blev vi vækket og blev bedt om at cykle over til bedstemor, indtil vi skulle i skole. Vi kom og bankede på hos bedstemor, hun var fuldt påklædt og kom ud i døren og sagde: ”jeg vidste I kom i dag”. Hun havde ingen telefon, min elskede bedstemor..

Da jeg kom hjem fra skole stod far i døren og sagde, at jeg skulle komme ind og se min lillesøster. Jeg var så stolt, jeg tror, det var den lykkeligste dag i mit liv på det tidspunkt. Jeg skulle cykle til købmanden og købe en sut. Han havde set flaget var hejst på Kolleruplund, så han kendte næsten mit ærinde, men skulle have at vide, om det skulle være en lyserød eller lyseblå sut.

Både Knud og jeg var meget glade for at få en lillesøster. Vi ville gerne passe hende og mens Ellen endnu fik bryst var far og mor i byen en aften. Vi lå alle 3 i dobbeltsengen og Ellen hylede som en stukket gris, da de kom hjem. Vi kørte hende gerne i barnevogn, men engang fik Knud vognen skubbet ind i noget pigtråd og der blev en revne i kalechen. Vi vendte barnevognen, så det ikke kunne ses, men det blev opdaget og det gik ikke stille af.

Få år efter at Ellen blev født, holdt vi op med at have fast karl og pige. Det resulterede i, at Knud og jeg ofte var alene hjemme og skulle fodre og malke om aftenen. Jeg kunne ikke lide at hente halm til køerne på høloftet, min tro på nisser spøgede og der var ofte rygter om vagabonder, der sov på gårdene. Jeg tilbød gerne at muge ud i stedet. Knud turde heller ikke gå på loftet alene, så det endte med, at vi hjalp hinanden med begge dele.

Når vi var færdige i stalden skulle jeg lave mad til Knud og Ellen. Hvis Knud havde været rar ved mig, lavede jeg noget vi alle kunne lide. Havde han drillet mig for meget, kunne jeg finde på at lave noget jeg vidste, han ikke kunne lide. Engang stod den på stuvet spinat og Knud blev rasende. Det endte i slåskampe med kosteskafter osv og jeg husker Ellen stod og hylede i en krog. Det gik ud over radioen, den faldt på gulvet og gik i stykker. Der sluttede kampen, vi blev begge meget bange, men blev hurtig enige i, at Knud måtte cykle med den til radiosmeden i Vindelev. Det blev dog ikke til noget, så vi måtte bryde sammen og tilstå, da far og mor kom hjem. Jeg hadede at blive skældt ud, så jeg bad så mindeligt om, at far og mor ikke ville blive vrede. Knud var mere robust på det område, det var nok også ham, der fik de fleste straffe.

Knud og jeg skulle altid vaske op. Knud fik altid et akut behov for at gå på wc. Der sad han så, indtil han kunne høre, at opvaskevandet løb ud i kloakken. Straks kom han ind og sagde: ”nej er du allerede færdig, nu kommer jeg ellers lige for at hjælpe dig.”

Badeværelse.

Da Ellen var 4 år fik vi lavet badeværelse, det var virkelig en begivenhed. Ernst som læste på Jelling seminarium kom og hjalp til. Det var herligt når han var på besøg, vi plagede ham altid om at fortælle om sine oplevelser fra sin tid som tysk soldat. . Badeværelse var en vild luksus, som jeg kun havde oplevet en enkelt gang i andre hjem og var i tvivl om det nu var rigtigt, at man også måtte bruge toilettet, hvis man skulle kaste op. Ellen og jeg havde værelse ved siden af og jeg betragtede det som en luksus af rang, fordi jeg nogle gange havde oplevet at Ellen var blevet dårlig om natten.

Nabobørn

På en nabogård var der 5 børn, der var ældre end os, den yngste en pige, var på alder med Knud. Han var meget begejstret for hende og når vi var alene hjemme, ville han gerne betale 1 kr. for at få lov at besøge hende. Det indebar at jeg skulle være alene med Ellen, hvilket jeg bestemt ikke var glad for. Pengene fik jeg aldrig, men jeg vidste jo, han kørte alligevel. Pengene er siden indgået på min konto.

Vi havde en del omgang med de 5 børn. Om vinteren kørte vi på skøjter i mosen, en gang i måneskin. Det var yderst spændende. Om sommeren spillede vi håndbold med KFUM og K på marken. Jeg var absolut den yngste, men der kunne alle være med på samme hold.

Vi måtte gerne deltage i KFUM/K møder og fester. Jeg var ikke mere end 12 år, da jeg var med til den slags. Møderne var ikke særlig spændende, derimod var festerne yderst fornøjelige. Der blev leget sanglege og byttet koner og der lærte jeg legen: Dette er det hellige sted.

Angst

Udover skræk for krig og at mor skulle dø, var jeg altid bange for tordenvejr og gårdbrande. Flere gårde omkring os var brændt og når jeg kom i seng, lå jeg altid og mærkede om væggen blev varmere og jeg lagde planer for hvordan Ellen og jeg skulle redde os ud.

Mus og rotter var noget der ikke kunne undgås på en gård. Så længe de blev i stald og udhuse, kunne vi leve med det, men om vinteren havde vi mus inden døre i kælder og på loft, i køkkenskabe og skuffer og lugten husker jeg endnu. I skuffen med grydeskeer fandt vi muselort og der skulle ofte gøres rent. I skuffen med strømper der skulle stoppes, spang de fra, når den blev åbnet og når vi lå i vore senge, kunne vi høre de løb under gulvet. Engang havde de ynglet i Ellens dukkeseng, så da hun skulle lege med dukker fandt hun en hel musefamilie.

Bil.

Umiddelbart før Knud skulle konfirmeres købte far og mor deres første bil. Jeg tror i 1950. En gammel Plymouth. Indtil da havde vi kørt i hestevogn eller lejet en bil, hvis det var absolut nødvendigt. Mor fik kørekort og det gav jo en hidtil ukendt frihed. Husker hun engang tabte akkumulatoren, da hun var ude at køre. En anden gang trillede det ene forhjul foran hende på vejen. Der var ikke meget trafik på det tidspunkt, men de fleste biler var også i en elendig stand. Siden da havde vi altid bil og de blev bedre og bedre.

Konfirmation.

Jeg blev konfirmeret umiddelbart før jeg blev 14 år og gik derefter ud af skolen efter 7 års skolegang.

Konfirmationsforberedelsen foregik ved pastor Nielsen i Kollerup præstegård. Vi gik sammen med konfirmanderne fra Hygum skole, heriblandt Tove som jeg

kendte fra juletræsfesterne. Jeg begyndte at komme en del i Toves hjem. Gerne når hun var alene hjemme og skulle passe dyrene. Det var morsomme dage, med vandreture i Brandbjerg skov, lege med andre børn på Brandbjerg og især malkningen. For at få det overstået i en fart, satte vi os på hver side af en ko og tog 2 patter hver.

Tove og jeg sad ved siden af hinanden hos præsten. Det var en kold vinter, så meget af undervisningen foregik i præstens stue. Vi sad bagerst i sofaen og drengene foran. Tove havde altid et spil kort med. Så når det blev lidt for kedeligt og præsten skulle råbe lidt højt over de umulige drenge, tog vi kortene frem. Vi blev aldrig opdaget, men jeg tror bestemt ikke, vi lærte ret meget.

Vi blev konfirmeret i Kollerup kirke, den 23. marts i 1952.

Jeg var i lang hvid kjole. På Kolleruplund var der stillet et elementhus op med plads til mange gæster. Hele familien, onkler og tanter og fætre og kusiner på både min far og mors side var med. Dagen efter kom hele venne- og nabokredsen og 2 dage efter blev mor 40 år. Da kom alle damerne igen. Det var et forrygende snevejr. Kaffeboennerne slap op, så daglejeren Buch måtte ned over markerne til købmanden for at hente kaffe og da damerne skulle hjem, var vejen totalt lukket. Alle måtte låne bukser af far eller hylles ind i tæpper og køres i kane til landevejen, hvor de respektive mænd måtte afhente damerne. Om aftenen skulle far og mor til konfirmationsfest hos Frede og da måtte kanen i gang igen.

Jeg fik mange gaver, husker bl.a. en cykel, et lyserødt spejl, kam og børste. Et armbånd en halskæde, en bibel og en salmebog med navn og en toilettaske. Penge gav man ikke til piger og gaveniveauet var ikke så højt.

Andendagstøj var også vigtigt, for bagefter skulle man til ung-gilder ved hinanden. Mit ung-gilde blev slået sammen med nogle andre og blev holdt i forsamlingshuset, hvor der blev danset. Andre steder blev vi inviteret hjem og der blev ”byttet koner” på livet løs.

Ballerne.

Efter konfirmationen måtte jeg begynde at gå til bal i Vindelev forsamlingshus. Man skulle være medlem af gymnastikforeningen. Et medlemskort kostede vist 4 kr. Det kostede så 2.50 kr. at komme ind til ballet. Man kunne købe sodavand, men det husker jeg aldrig at have gjort, for jeg havde aldrig penge nok til den slags. Jeg skulle være hjemme kl. 1. Det var ikke så nemt at overholde, for ofte kom festen ikke i gang før ved midnatstide og jeg havde jo en lang cykeltur hjem. Vi piger var altid klar ved 20.00 tiden, men mange af drengene kom først meget senere. En del af dem havde været på kroen og fået nogle øl, så havde de drukket sig mod til at byde pigerne op og så blev der danset. Det var absolut en fordel at have gået på danseskole, jeg husker disse baller som en lang dans. Det var altid spændende, hvem man kom til at danse den sidste dans med, om det var en man kunne lide, eller en af dem der lugtede lidt for meget af landbrug.

Det første år efter konfirmationen skulle jeg være ung pige derhjemme. Min månedsløn var 100 kr. Der var nok at se til. Der fandtes ingen elektriske hjælpemidler, dog havde vi fået flaskegas, en vild luksus i forhold til at lave mad på et komfur, hvor man skulle fyre og afpasse varmen.

I Jelling var der kommet et andelsvaskeri, så der fik vi vasket al kogevasken en gang i måneden. Der skulle syes numre på tøjet, nr. 74 et større arbejde, men alligevel en stor hjælp.

Der var også kommet et fælles frysehus i Jelling, så når vi havde slagtet, blev alt pakket, nummeret og noteret for indhold. En gang i ugen kunne vi bestille varer fra frysehuset som så kunne hentes på Kollerupgård. Det var dejligt at være fri for henkogning og saltning af kød. På Kollerupgård havde de en stor hund, som jeg var meget bange for, så når jeg skulle hente kød, måtte mor ringe og bede dem om at lukke hunden inde.

Til husarbejdet hørte daglig rengøring, slibning af komfur, madlavning morgen, middag, eftermiddag, aften og aftenkaffe samt opvask. Der hørte meget udendørsarbejde med i stald og mark. Husker engang vi skulle stakke hø. Jeg havde været til bal aftenen før og var ret træt. Far har sikkert været irriteret over mit tempo og kom meget vred og meddelte, at hvis man kunne føjte rundt til bal om natten kunne man også stakke hø om dagen. Jeg kunne ikke se sammenhængen.

Rengøringsstandarden var der ikke ændret på. Vinduerne blev stadig pudset, alle gulve støvsuget eller vasket, frynserne på gulvtæppet blev rettet. Der blev ryddet op i spisekammer, båret friske blomster ind i mange vaser. Træsko og gummistøvler blev vasket og fliserne udenfor skrubbet. Der blev revet udenfor. Husker jeg ofte lørdag eftermiddag, når jeg havde smidt den sidste spandfuld vand ud tænkte, nu var der så rent, at selv kongen og dronningen kunne være tjent med at komme på besøg. De kom aldrig.

Haven skulle holdes ren, afgrøder plukkes eller graves op og forarbejdes. Man blev aldrig færdig og aldrig arbejdsløs, der var altid noget det skulle gøres.

Jeg gik til gymnastik i Vindelev forsamlingshus, det var altid sjovt, der kunne man så aftale, hvor man skulle til bal henne næste gang. Der var også en ungdomsforening i Vindelev, hvor der blev holdt mange gode foredrag, der var jeg fast tilhører og nød meget at synge efter Højskolesangbogen. Husker specielt at præsten fra Bjerlev holdt et foredrag om Martin A. Hansens, Løgneren. Den gjorde stort indtryk på mig og på Vesterlund Ungdomsskole skrev jeg stil om bogen og fik ros. Den har jeg gemt.

Vesterlund Ungdomsskole..

Efter et år hjemme, blev det aftalt, at jeg skulle på Vesterlund ungdomsskole i 5 måneder. Jeg havde klart en fornemmelse af, at far og mor i grunden ikke havde råd til at sende mig af sted, men der blev søgt tilskud og det fik jeg.

Lommepengene var yderst begrænsede, men det var ens for alle.

Jeg skulle følges med Tove og Hanne, kromandens datter fra Vindelev. Vi delte værelse.

Dette ophold blev 5 lykkelige måneder i mit liv. Efter en ret triviell og yderst sparsom undervisning i folkeskolen, og en ensformig arbejdsdag på Kolleruplund, åbnede verden sig pludselig for mig med viden, kammeratskab og megen morskab. Især morgentimerne med litteratur slugte jeg råt. Forstanderen, Maibom var en fantastisk fortæller og jeg var en aktiv lytter.

I skolekøkkenet lærte Staunberg os at lave mad, skrive kogebog, en bog som jeg har brugt siden, slibe komfur og vaske storvask med gruekeddel og knofedt. Mange af de ting faldt mig helt unødvendig at lære, da jeg havde gjort det i mange år, men samværet og morskaben opvejede alt. Vi havde mange gymnastiktimer og lavede flotte opvisninger. Vi lærte at danse folkedans og at svømme i Rørbæk sø. En nat blev vi vækket, vi skulle på cykeltur rundt om Rørbæk sø. Det var meget spændende.

I weekender var de fleste af os hjemme. Det var jeg godt tilfreds med, for selvom det betød arbejde i roemarken og i huset, betød det også bal i forsamlingshuse, vi havde udvidet vores territorier og opsøgte andre forsamlingshuse mod at betale for medlemskort.

Tove, Hanne og jeg fandt 3 veninder fra Tistrup egnen. De kom med os hjem til bal og vi var med dem til bal i Tistrup. Vi synes nu bedst om de hjemlige bekendtskaber.

Efter 5 herlige måneder måtte vi sige farvel til mange gode veninder og der blev grædt højlydt.

Min første plads.

1. november 1953 og 15 år gammel skulle jeg starte i min første plads hos Anders Johnsen i Ildved. Det var far og mors gode venner, så det lød ikke så farligt. Havde dog hørt, i dette hus fik man rigtig lært at gøre rent. Jeg mente at mestre den opgave, men blev klogere.

Jeg fik et lille værelse i enden af et stort mørkt loft. Der var varme på værelset, men der blev af og til skruet ned uden min viden. Der var en seng, et servante-stel og en spand til snavset vaskevand, en stol og nogle potteplanter. Der stod et skab ude på loftet, hvor jeg måtte hænge mit tøj.

Jeg havde ikke mulighed for at tage bad. Måtte ikke bruge badeværelset, da man skulle igennem familiens soveværelse for at komme dertil.

Da jeg kun havde fri hver anden weekend, var det så som så med renligheden, men jeg kom altid i bad derhjemme på mine fri-weekender.

Toilettet eller spanden, der var mit toilet, lå i hønsehuset på den modsatte side af en offentlig vej. Der stod min cykel også, så det var meget nemt, når jeg kom hjem om aftenen, men jeg hadede det sted. Der var rotter i hønsehuset og ingen lys på toilettet. Da det blev forår blev der lavet en kold bruser og et toilet i en staldlænge, så nu slap jeg for at krydse vejen og koldt bad var jeg vant til fra stalden derhjemme mange år tidligere.

Rengøring var som sagt en meget vigtig ting i dette hjem. Fruen sagde at her gør vi ikke rent, her holder vi rent. Stuerne 3 af slagsen blev jeg dog aldrig betroet at gøre rent i. De blev næsten heller aldrig brugt, men fru brugte meget tid på

den opgave. Mit domæne var køkken, spisekammer div. entreer, folkestuen, kælderen, loftet og drengenes værelse.

I kælderen stod fyret, det var min opgave at bære brændsel ind og holde gang i fyret døgnet rundt. I kælderen blev der dagligt børstet tøj og pudset sko.

Mandens og drengenes tøj blev båret ned i kælderen hver dag, alle folder blev endevendt og børstet og alt blev kontrolleret. Alle skoene blev ligeledes børstet der. Af og til fik jeg skoene retur hvis nu svangen ikke skinnede nok eller der var den mindste uregelmæssighed.

Madlavning blev jeg heller ikke betroet at lave. Det gjorde fruene selv. God mad og nok af den, så jeg blev endnu større dette år, trods meget hårdt arbejde og meget sport. Ca. 65-66 kilo

Juleaften havde værtparret bestemt, at det ville være godt for mig at opleve deres jul. Hele familien tog i kirke kl. 16 og fruene bad mig om at bone køkkengulvet imens, så det kunne være fint og blankt til juleaften. Køkkenet var et meget stort rum, men jeg havde skuret gulvet om formiddagen. Husker jeg var lige ved at skribe, for den slags gjorde man ikke på Kolleruplund en juleaften, men gulvet skinnede, da de kom hjem.

I det hjem fik man risengrød og til min rædsel så jeg, der blev snydt med mandelen. Den blev lagt i tallerkenen til den yngste dreng. Da vi havde spist og jeg havde vasket op, måtte jeg ringe efter mor som så hentede mig.

Da jeg kom hjem, havde de ventet med at dele julegaver ud, til jeg kom, det var jeg glad for, men husker jeg faldt i søvn i sofaen hurtigt efter. Havde fri 1.

juledag, men da jeg kom tilbage stod hele opvasken fra min fridag og ventede. Jeg skulle have fri hver anden weekend. Jeg forstod det var fra lørdag aften, men nogle gange blev det først fra søndag ved middagstid. En vinterdag hvor det frøs hårdt, skulle jeg blive til søndag. Da jeg havde ryddet op efter morgenmaden, bad fruene mig om, at koge vand og gå ud at fjerne isen på begge de store udendørs trapper. Det var hårdt arbejde. Jeg husker jeg blev meget vred, for både manden og drengene sad inde og så på det. Fik lov at cykle hjem bagefter, men måtte tilbage igen søndag aften.

En af drengene Hans Jacob havde et dueslag med mange due unger. En gang blev jeg bedt om at slå 3 due unger ihjel, plukke dem og gøre dem grydeklare. Jeg havde jo erfaring med kyllinger for far havde lært mig at knække nakken på dem, men den metode brugte man ikke der, i stedet skulle man klemme dem under vingerne til de døde. Kassen med de fangede unger stod i gårdens kæmpe store hestestald. Jeg gik i gang med at klemme duer og da jeg var sikker på de var døde slap jeg dem, men ak de fløj fra mig. Jagten gik ind igen og jeg fik dem gjort grydeklare uden at hente hjælp, men jeg havde det meget dårligt med, at de ikke døde med det samme.

Frihed

Om aftenen var jeg ikke sen til at komme til gymnastik, foredrag, bal eller folkedans. De aftener jeg var hjemme, måtte jeg som regel strikke strømper til drengene. Gymnastikken betød meget for mig, vi var mange unge i Ådal forsamlingshus, min fætter Niels Jørgen tjente på nabogården, så vi fulgtes ofte ad.

Om sommeren var jeg med til landsstævne i Odense, det var en herlig oplevelse med mange unge idrætsfolk og mange danseaftener. Det var ikke aftalt, at jeg skulle have ferie i det år jeg var ansat der, men jeg mener mor bad fru en om jeg måtte få fri til landsstævnet. Træningen til landsstævnet foregik på plænerne i Vingsted, det var før der blev bygget haller. Solen bagte og vi kom ofte derfra med solskoldninger, men da sådan en træning som regel sluttede med bal på åben estrade, glemte man hurtig sine plager og dansen gik lystig i dæmpet belysning på en estrade under bøgetræerne.

Hedensted

Jeg havde ikke lyst til at blive i pladsen mere end det år, der var aftalt. Familien kendte en lægefamilie i Hedensted, der stod og manglede en pige og familien Johnsen havde anbefalet mig der.

Så 1. november 1954 flyttede jeg ind hos familien Moesgård i Hedensted. Det blev et dejligt år. Det var ikke en familiær plads som det hed. Dvs. jeg var dis med lægen og fru en. Jeg skulle tiltale lægen i 3. person.. ”Der er telefon til doktor Moesgård” osv. Husker en aften jeg skulle passe telefonen. En forvirret mand råbte i telefonen:” min kone stod ud af sengen og så kom ungen”. Jeg forstod knap nok beskeden, men skulle så ringe til dr. Moesgård på et opgivet nr. og forklare, hvad jeg havde fået at vide. Dagen efter sagde fru en til mig at jeg havde glemt at tiltale dr. Moesgård i 3. person. Det var virkelig et kultur chok, at man skulle tale på den måde. Skulle senere erfare, at det var almindelig omgangstone i sygehusverdenen i mange år efter.

Jeg skulle ikke spise sammen med familien og heller ikke opholde mig sammen med dem om aftenen. Der var 3 børn. Lars, Gitte og Dorthe. 3 børn som jeg kom til at holde meget af, især Dorthe på 2 år. Hun kom ofte ind til mig om natten, hvis hendes mor ikke var hjemme.

Fru en lærte mig meget om hygiejne, hun var sygeplejerske og fortalte meget om vigtigheden af at vaske fingre, før man rørte noget i et køkken, ikke bruge karkluden til at tørre op på gulvet, hun lærte mig et pænere sprog, indtil nu havde jeg udelukkende snakket jysk. Hun lærte mig at tale pænt i en telefon og at anstrenge mig for at børnene også talte pænt.

Jeg lærte at lave anderledes mad. Lærte at servere. Fru en havde en lille klokke på sit anrettesbord, når hun og lægen spiste og den benyttede hun flittigt, hvis der manglede noget eller når næste ret skulle ind. Børnene spiste ofte i køkkenet hos mig, det nød jeg meget.

Mens familien var på sommerferie måtte jeg holde fri på betingelse af, at jeg skulle plukke solbær og ribs og tage dem med på Kolleruplund og sylte dem der. Jeg var lykkelig, men jeg tror mor hjalp mig, det måtte jo ikke mislykkes.

På varme sommerdage måtte jeg cykle til Daugård strand med Lars og Gitte og engang fik vi telt med og overnattede dernede, mener Ellen var med på den tur, hun var på alder med Lars og Gitte. En hel ny verden for mig. Børnene var også med på Kolleruplund på mine fridage. Mor nød det meget, men far synes, de larmede for meget.

Min løn var steget til 175 kr. i måneden, det var ikke værst, det var nok til fester og gymnastik, men tøj blev der ikke så meget af. Jeg gjorde det til en vane at købe 5 fresier til mor hver gang jeg cyklede hjem, det kostede mig 2.50 kr. Hun blev meget glad hver gang, trods det at hun havde haven fuld af blomster.

Jeg mindes min tid i Hedensted med glæde og havde stort udbytte af det år.

Dyrkede meget gymnastik og gik til mange baller. På trods af det blev jeg større og større, lignede en kornfed høne på ca. 67 kg. Blev 17 år mens jeg var der.

Ny plads igen

Min næste plads blev på Lille Frydendal i nærheden af Holbæk hos Mads og Kathrine Hindhede. Jeg havde lyst til at komme længere hjemmefra, der var ikke altid en hyggelig stemning, når jeg var hjemme og jeg havde ikke lyst til at komme hjem hver anden weekend. Mor havde læst en annonce i Vejle Amts Folkeblad, hvor der blev søgt en ung pige, der var vant til at bestille noget og som kunne medbringe 2 skrupforklæder. Et ekstra stort og tykt forklæde til at tage det værste snavs.

Jeg tog toget til Holbæk og rutebil ud til gården. Husker da jeg gik den lange vej op til gården at jeg tænkte: ”Hvad skal du dog her.” Det ved jeg stadig ikke.

Lille Frydendal var en proprietærgård, med et kæmpestort stuehus. Manden og konen var gamle mennesker med voksne børn og store børnebørn. Der var ansat en karl på kost og ellers kun gifte fodermestre og karle.

Karlen på kost var rigtig en kedelig fyr og han var heldigvis sjældent inde om aftenen, så jeg sad meget alene i en stor folkestue eller på mit værelse. Af og til forbarmede fru en sig over mig og bad mig ind i stuen om aftenen, men det var ikke meget bedre. Der var stadig ikke noget der hed Tv og radioen blev ikke brugt.

Her fortsatte jeg min erfaring med rengøring, madlavning og storvask. Vasken kunne tage en uge. De fine duge skulle rulles i flere omgange. Der var en hel rullestue over en af staldene og der stod en gammeldags rulle med trisser og sten.

Fruens område var hønsehusene. Der var to enormt store hønsehuse og min opgave var bl.a. at hjælpe med æggene, lægge rent halm i rederne og ikke mindst at slagte høns. Min far havde som sagt lært mig at knække nakken på en kylling, så den døde og jeg havde da erfaring med at klemme duer, men her skulle jeg svinge hønen rundt et par gange så hovedet landede på en huggeblok og så skulle jeg hugge hovedet af den. Jeg fik rutine til sidst. Til jul skulle jeg slagte 2 høns til hunden, en stor Schæferhund. Hønsene skulle plukkes så hunden ikke skulle fristes til at tage høns direkte fra hønsegården. Den skulle være alene hjemme 2 dage i julen. Gæt hvordan der så ud, da jeg kom tilbage.

Hønsene var fulde af lopper og de kastede sig altid over mig. Engang var jeg cyklet til Holbæk med en loppe eller to på maven. Jeg var meget spættet da jeg kom hjem og vanvittig af kløe. Fruen trøstede altid med, at man blev immun på et tidspunkt.

Denne vinter var Knud marinesoldat på Holmen i København og en weekend fik han lov at besøge mig, det var jeg meget glad for. En weekend var jeg i København. Far kom derover og jeg var sammen med både ham og Knud. Vi besøgte de gamle mostre Signe og Henny og var vist også i teater.

Jeg deltog i gymnastik og andet ungdomsarbejde, var bl.a. til VU bal på Orø.

Jeg fandt hurtigt ud af, at her skulle jeg væk fra hurtigst muligt og det var efter ½ år. Jeg søgte og blev optaget på Ollerup Gymnastikhøjskole. Det var en god undskyldning for at komme væk, selvom fruene ikke mente, jeg kunne være bekendt at rejse, pæne piger blev normalt et år i deres pladser.

Jeg korresponderede flittigt med veninder, bl.a. Tove. Hun skrev, at hun havde besluttet at blive sygeplejerske og skulle starte på Testrup Sygeplejeskole næste vinter.

Endelig som 17-årig gik det op for mig, at jeg selv måtte til at tage vare på mit liv. Ung pige i huset var absolut ikke tilfredsstillende. Jeg søgte også om at komme på Testrup sammen med Tove, men der var optaget. Havde heller ingen penge, men Knud tilbød mig, at låne mig penge til opholdet, så jeg søgte igen og blev optaget ½ år efter Tove.

Ollerup

Først skulle jeg til Ollerup. Det blev 3 herlige måneder. Jeg havde igen enorm brug for åndelig føde og spændende oplevelser. Gymnastik og idræt fyldte meget og i starten måtte vi kravle op af trapperne, men der var jo ens for alle og jeg oplevede igen et godt fællesskab. Jeg nød også meget den litterære undervisning og havde en yderst velkvalificeret underviser i dansk, der igen åbnede mine øjne og ører for en hidtil ukendt verden. Vi sled i det og kom i løbet af kort tid til at ligne store muskelbundter. Vi fik vores delingsførerbevis og kunne nu lede gymnastik og håndbold hjemme i foreningerne. Vi spiste godt og meget og skulle der være lidt luksus, gik vi over på Folkehøjskolen der var vores nabo, der kunne man købe en portion tykmælk med brød og meget puddersukker for 1 ½ kr.

Mit fedt blev denne sommer omdannet til muskler.

Ventetid

Da jeg kom hjem fra Ollerup skulle jeg finde et arbejde i 9 mdr. og tjene penge til mit ophold på Thestrup højskole. Jeg ville gerne blive i nærheden af mit hjem så jeg kunne lede gymnastik og mor fik det ordnet, så jeg fik plads på Smedegård, hvor hun selv havde været ung pige umiddelbart før hun blev gift og endda ved de samme mennesker, som jo i mellemtiden var blevet gamle.

Heldigvis blev det ikke til noget, for i mellemtiden fik Sejer, Fredes far brug for en husbestyrerinde og det lød mere interessant, Hans og Frede boede hjemme og

der var en karl på gården. Der fungerede jeg som husholder i 9 mdr. og kunne selv bestemme, hvad der skulle på bordet hver eneste dag og hvordan jeg ville tilrettelægge rengøringen. Det var en stor frihed, der var rigeligt at se til, men der blev tid til mange fester, meget gymnastik, jeg ledede først gymnastik i Hygum og senere Vindelev forsamlingshus og mere samvær med Ellen som nu var blevet 9 år, hun kom ofte og øvede sig i at spille klaver. Det nød jeg meget, jeg havde jo ikke set så meget til hende i flere år.

Thestrup sygeplejeskole.

1. maj 1957 blev jeg elev på Thestrup sygeplejeskole. Jeg kom til at bo sammen med en pige der hed Dorit. Vi boede på et meget lille værelse i en gammel fløj, hvor det vrimlede med mus, som der gik sport i at fange. Vi var mange forventningsfulde sygeplejersker in spe og vidste knap nok hvad det var, vi var gået ind til. Undervisningen fokuserede udelukkende på sygeplejefaglige emner. Anatomien var yderst grundig, vi skulle lære hvordan vores skelet var sammensat og hvad alt hed på latin. Husker en weekend jeg sad og lærte alle kraniets bihuler, muskler og hvor de var fæstet, diverse fremspring osv. Hver uge var der en skriftlig prøve om ugens pensum i forskellige fag, det gav os et fingerpeg om, hvad vi skulle gøre noget mere ved.

I øvelokalet skulle vi gå i sygepleje elev uniformer og her fik vi lært mange praktiske ting lige fra at give et bækken, rede en hospitalsseng og give et sengebåd. Det var muntre timer.

Vi havde legemsøvelser dvs. gymnastik med vejtrækningsøvelser, sprede og samle fingre og tæer osv. En gymnastikform der ikke mindede meget om Ollerup.

Jeg fik mange gode veninder, bl.a. Inge Schmidt fra København, hun var ofte med på Kolleruplund i weekenderne. Hende har jeg haft kontakt med i alle år. Jeg havde overvejet at søge om at blive elev på Bispebjerg hospital, men på Testrup traf jeg Ellen Thygesen og Ellen Alstrup, der begge havde søgt til Give og Tove var for længst begyndt der, så Give blev mit endelige valg. Her startede jeg som elev 1.10.57. på afdeling C. og sluttede 30.9.60.

Se erindringer fra min elevtid.

Middelfart

Elever fra Give skulle efter uddannelsen supplere psykiatri. Tove og jeg blev optaget i Middelfart. Jeg fik et værelse i en gammel bygning med kakkelovn og fælles badeværelse. Når man kom hjem fra arbejde, havde der været rengøring og der var lagt klar i kakkelovnen, så man bare skulle tænde op.

Jeg arbejdede mest på lukkede afdelinger med gamle kronisk syge mennesker, der havde levet det meste af deres liv på afdelingen. Alle døre var låste, mange patienter blev spændt fast i deres senge, der stod på store stuer fra 6 til 12 senge. Der var ingen form for hyggerum, kun lange gange og en spisestue. Plejerne havde også været der i mange år og var forlængst holdt op med at tænke over, hvordan de behandlede patienterne og talte til dem. Morgenvasken foregik på

samlebånd, hvor patienterne stod i et hjørne og så blev de oversprøjtet med en slange, det gentog sig hvis de havde gjort sig urenlige. Badedagen foregik i kælderens, hvor der var et stort badekar og så stod de nøgne i kø og ventede på tur.

Gårdturene foregik på den måde, at alle blev gennet i kælderens, vi fandt en frakke og støvler, der måske passede og så blev de igen gennet ud i en lukket gård. Vi elever skulle så se efter, at de rørte sig.

Udover gårdturene var der ingen form for aktivitet udover at gå op og ned af gangen.

Tove var på naboafdelingen og der blev der kastet med alt hvad man kunne finde at kaste med, nogle patienter skar sig og mange var voldelige både mod medpatienter og personale.

På det tidspunkt var man ved at finde frem til bedre psykofarmaca bl.a. blev der brugt utrolig meget Truxal og flere andre præparater, der bare havde et tal.

Mange patienter var prøveklude i de år. Når vi havde fri snakkede vi meget om den måde plejen foregik på, men da alle oplevede det samme, troede vi vist, at det var sådan psykiatrisk sygepleje skulle foregå på. Vi stillede ikke spørgsmål på afdelingerne og vi gjorde intet for at ændre det forfærdelige, vi blev en del af, umenneskelig omgang med svage mennesker i et halvt år.

Efter Middelfart fik Tove og jeg arbejde på Vejle sygehus. Jeg kom på operationsstuen og det var mit drømmejob. Jeg nød teamarbejde, akutarbejde og at dygtiggøre mig til at assistere til større operationer.

Jeg boede hjemme i en periode og fik anskaffet en knallert. Min tekniske sans har aldrig været særlig veludviklet, så jeg nåede at køre tør for benzin og heldigvis blev den skamferet, da den stod udenfor sygehuset et par dage mens jeg blev opereret for blindtarmsbetændelse.

Jeg fik et micro-værelse i Svendsgade, men sov der ganske få nætter, det var ganske forfærdeligt, så jeg var heldig at få et værelse på sygehuset.

Den sommer var Tove og jeg igen med til Landsstævne som blev holdt i Vejle. En herlig oplevelse.

Tove var begyndt at snakke om at vi skulle søge arbejde i Norge, hun kendte en pige deroppe, Asta som kraftig opfordrede os til at komme. Vi snakkede meget om at søge til Kirkenes, men blev overtalt til at søge til Ullevål sygehus af en kollega. Det blev min skæbne. Tove og jeg rejste til Oslo 1.januar 1962.

Ullevål sykehus.

Vi blev indlogeret på "Søsterhjemmet" på Ullevål sykehus. Et kæmpe internat med plads til flere hundrede sygeplejersker. Når man kom ind, skulle man forbi en luge hvor der sad der en "søster" og registrerede, hvem der kom og gik og gæster skulle forlade stedet før kl. 22.00.

Vi kunne købe madkuponer og spise i sykehusets kantine.

Der var bare det problem, at vi ikke havde taget penge med til mad til en hel måned, så i løbet af kort tid, gik enten Tove eller jeg ned at spise og forsøgte så at smugle mad med til den anden. Vi stjal også lidt kiks og den slags på de afdelinger, vi arbejdede på.

Jeg kom til at arbejde på kæbekirurgisk afdeling. Et ret kedeligt speciale, der handlede om patienter med kæbebrud, underbid, tandskader eller andre sygdomme i mundhulen. Jeg kedede mig bravt og snart blev jeg flyttet til operationsstuen/ambulatoriet på afdelingen. Det var lidt bedre, men ikke den aktivitet jeg var vant til fra operationsstuen på Vejle sygehus.

I vores fritid forsøgte vi os på ski i Nordmarka uden større succes. Vi tog trikken til Frognersæteren og gik nedover på ski, til vi fandt en trik der gik tilbage til Majorstuen. Da vi blev bedre bemidlede spiste vi æblekage på Frognersæterer, ren luksus. Vi var på en tur til Nordfjeld med bus, stadig med små midler, men jeg husker vi fik en portion suppe med ubegrænset fladbrød til. Tove brækkede en skistav og mine bukser sprak bagi under vore utallige fald. Vi meldte os på et engelskkursus uden succes. Vi vovede os lidt rundt i Oslo, og så de mest kendte steder. Karl Johan, Frognerparken, og Steen og Strøm.

I februar blev Svein Wold indlagt med kæbebrud på min afdeling og gik til kontrol i flere måneder på ambulatoriet hvor jeg var og i april blev jeg inviteret med på Frognersæteren i hans bil. Til pinse fik vi ring på og så var løbet kørt.

Mit ægteskab med Svein vil jeg ikke beskrive. Ingen kan have glæde af at høre om det. Jeg kan bare konstatere at valg af forkert ægtemand sætter dybe spor og har konsekvenser for en selv resten af livet.

Flugt

I Januar 1973 flygtede jeg til Danmark med mine kære piger, Hanne Kathrine på 8 år og Ellen Merethe på 7, godt hjulpet af gode naboer. Elisabeth og Gunstein Stray og Gro og Asbjørn Stenerud.

Jeg havde en lille gammel bil, som jeg fyldte med det mest nødvendige af tøj og personlige papirer. Fik børnene meldt ud af skolen og fik mit arbejde sagt op. Vi skulle sejle med Holger Danske og på kajen i Oslo stod alle børnenes venner og Ingrid og Gro. Gunstein havde spurgt en jura-ven om det var tilladt at tage norske børn ud af landet og fået grønt lys.

Havde i forvejen spurgt pigerne om de ville flytte med mig til Danmark og der var ingen tvivl i deres sind. Havde også kontaktet mine forældre og far sagde, at vi skulle være velkomne.

Uldum

Den første tid i Danmark var turbulent. Vi boede først på Kolleruplund, men Knud mente, det var godt for børnene at gå i skole i Uldum sammen med Peter og Bodil, så inden længe flyttede vi ind i kælderen i Uldum hos Knud og Jytte. Jeg begyndte at arbejde på operationsstuen på Vejle sygehus, hvor jeg havde været 12 år tidligere. Børnene blev rimelig hurtigt integreret i Uldum selv om EM protesterede og sagde: Jeg vil ikke prate dansk”. Hun stod på scenen på

Uldum skole og sang: Se min kjole, den er blå som havet på klingende norsk og alle forældre synes, det var meget smukt.

Knud var på jagt efter et hus til os og en dag ringede han til mig på mit arbejde og fortalte huset var fundet. Kirkegade 12. Det gik over min forstand, at jeg med nul kroner kunne anskaffe mig et hus. Jeg forstod det ganske enkelt ikke, men huset blev købt med overtagelse 1. maj, men det stod tomt så far og Knud gik i gang med renovering og i påsken kørte vi til Oslo efter de efterladenskaber, der efter ligelig fordeling kunne tilkomme mig. Brødrene Søndergård lagde lastbil til, og jeg kørte med Knud og Jytte.

I Oslo fik vi læsset bilen, spiste hos Gro og sejlede hjem igen. Børnene stod meget spændte og ventede. Glemmer aldrig Hanne Kathrines øjne da hun så sin cykel igen. Ja der var stor gensynsglæde for dem, da de fik deres ting igen.

Kirkegade 12 blev vores hjem i 11 gode år. Vi fandt os selv og mødte megen venlighed fra mange kanter i Uldum. Vores naboer Rigmor og Folmer passede på os alle 3 og fulgte med i vores liv på en god måde og vi fik en varmt venskab der varer livet ud.

Esbjerg

Christen Rud kom ind i mit liv i 1978, det blev til i alt 27 gode år, de 21 af dem i Esbjerg. Christen var et godt menneske, der berigede mit liv og jeg er ham dybt taknemlig. Christen døde i 2006 af en hjernetumor og et meget kort sygdomsforløb.

Familien blev forøget først med Christens to børnebørn Simon og Jon og så med mine fire Rasmus, Mathilde, Amalie og Sofie.

Livet byder på mange tilfældigheder, udfordringer og oplevelser og jeg synes jeg har været heldig at få mine forventninger til livet opfyldt. Jeg har haft et godt liv.

Skæbnen

Min veninde Gro i Norge som sammen med Asbjørn hjalp mig med flugten i 1973 døde i 2007 og skæbnen har villet, at Asbjørn og jeg nu er "rejsekammerater" og forsøger at få det bedste ud vores alderdom sammen.

Inger Hedeager
Styrmandsvænget 309
6710 Esbjerg V
2011.

